

JURNAL

ÎNTRĂ PESHINDIREA ȘTIINȚELORȘ NATȘRAJE ȘI ESAKTE, ÎN TOATE KLASEJE.

Pedișealș

de

Profesor Doctor Iuliu Barash.

N.º 2.

(Anșla alș dzoișea)

Бскрешті.

Ianzarie 8, 1857.

Kopinderea: Krokodilșlș din Nilș; Fokșl centralk in sinșl pșmintșlșl.

Krokodilșlș din Nilș.

Kreașionile Natșrei sântș pline de mistere. Nș sântemș în stare a ne esplika: de șe kștare klimș a prodșș kștare animalș? Sântș intr'a-
devșrș animale a kșporș esistintș se esplikș prin natșra klimei. Șea mai mare parte din animale se aflș în așeste kondișionii. Kind șnș animalș este lokșitorș alș klimelorș kalde, atșnșl ełș se aratș mai în toate. đșrișe șnde esistș o klimș analogș. S. E. maișșșeșe sântș lokșitorii klimelor kalde, de așeșea mai în toate klimelē kalde din amindoș kontinentelē, esistș maișșșeșe, de mi în diferite lokșri se aflș diferite șneșe, darș toate sântș maișșșeșe. O es-

șenșșne fakș șneșe animale kape esistș nșmai intr'șnș lokș, fșrș ka șș pștemș a ne esplika, de șe Natșra a prodșș așeșș animalș deosebitș nșmai în așeșș lokș, kape nș aratș nișl o partikșlaritate inșemnatș, prin kape ș'ar deosebi din șele-lalte lokșri. Krokodilșlș este șnș asemenea animalș; ełș este d'o fșntșrș mi d'o fipe kș totșlș partikșlarș. Este șnș animalș kape trșșște în apș, inșș nișl în apa trșrișor nișl în toate lakșrișe či nșmai în apelē kșrștoare saș rșșri, apoi nișl în toate rșșrișe nș se rșșște, či nșmai în șneșe privișeșiate de natșrș. Sântș nșmai pșșine rșșri ne pșmintș

în care trăешte krokodilul; apoi fie—care dintp'a—
 cheste pîrpi se află în țări denpîrtate zna de alta
 prin sate de mile ceografice. Aceste pîrpi sînt
 mai kx seamă: Nilul din Egiptă; Ganul din In—
 dia orientală și Orenoco din America; znel
 merce de la Estă la Best (Orenoco); altă de
 la Nordă la Sădă (Ganul) și ală treilea
 de la Sădă la Nordă (Nil). Kite trele se
 află răsîndite în trei kontinente, adek: Nilul
 în Afrika, Ganul în Asia și Orenoco în Ame—
 rika; inkz znelă kărxă aș ačeste trei pîrpi de
 komzîș, adek, toate se află în klime foarte
 calde; kx toate ačeste nă nătemă a ne esnlika
 de ce se află krokodilulă nămai în ačeste trei
 pîrpi din Egiptă, India și Amerika meridiona—
 lă, și nă în altăle, care kărgă toț în klimele
 calde?

De ačeeă amă zisă, kă kreacijnele Natșrei,
 sîntă misterioase și ori kite stădi vomi fache,
 toț ne rămîne znelă nănkă, znelă čeva neîncelesă.

Dar dakă nă știmă kăzsa, de ce kroko—
 dilul se află tokmai în Nilă, Ganul și în Ore—
 noco? Totă știmă natșra, forma și fișea ačestoră
 animale kărioase, de ačeeă o să vorbimă aič
 čeva desnpe dînsăle.

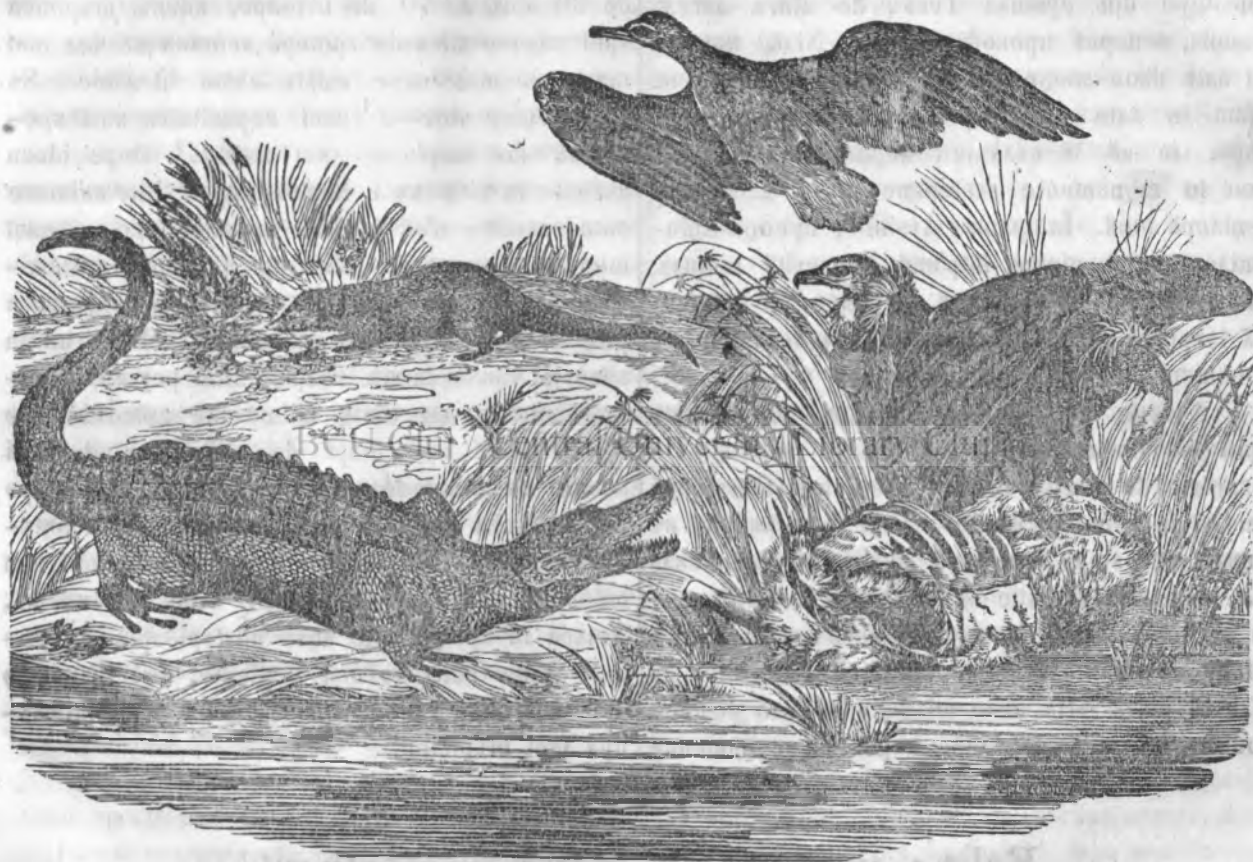
Krokodilul din Nilă (*Crocodylus vulgaris*), este
 znelă animal din klasa reptililor, (tîrtoarelor) însă
 se deosebește în raportul Anatomiei de toate rep—
 tilile prin măte čirkonstanțe partikulare; între
 altăle, nămai eă din toate reptile are znelă koră
 (inimă) împărdiț în natș desărdițșri, întokmai
 ka omă și ală animale sșperioare (mamifere
 și pasări). Korulă să are o formă lăngărea—
 ță, larul, čeva țrîț de la parțea sșînzrei kă—
 tre a zrdi și eă așen de la o lăngime de trei—
 ză și čeoare kindă e kreskăș. Pe parțea dopsală
 (a sșînzrei) a korulă să are ka niște plăke
 saș solzi gromi și pțrađ de koloarea oă—
 keshă văîndă în verde, dară pe parțea zrdi
 are niște solzi galbeni și sșăđiri. Kanulă lă
 e țrîț, lă d'îndărtă și înrăstă d'înainte, im—
 brăkată k'o neăđ sșăđire; gșra sa n'are vze,
 dară făčile sîntă lăđi, avînd o măđime de
 dîđi konič askăđi, care sîntă vizibili și ne
 din afară; lămba lă e kărhoasă, întrearg și
 lăniț în toată lăđimeă ei ne făndăș gșrei.
 Nărișe lă aș niște kăpăče prin care să se
 poată inkide și deskide. Okii 'i sîntă dipi—

peađi în sșăș, și aș kite 2 pleone și o a treia
 nămită perdea, care o răsîmă și la paseri; în
 dărdă okiloră se află zrekile kăre și ele
 potă să se inkînză și să se deskiză printp'znelă
 kăpăș dăpă voîđuă animală. Gîțulă krokodi—
 lulă e skărtă și e foarte tare în kîț animalulă
 nă poate să lă mișče; zșta lă e mare și se
 termină printp'o koadă askăđiț, komprimată în
 dreanta și în stînga; čele natș ničeoare 'i
 sîntă skăpte, la čele de îainte aș kite 5 și
 la čele de d'îndărtă kite 4 dečete, care
 aș zngi și care sîntă kreskăte zna de alta
 printp'o neăđ care serbă animală și supă a
 zșșra plăștea sa în apă. Osăș sșînzrei e
 komzș de 68 vertebze și sșlă e kreskăș
 kă stomakă.

Ačestă animală trăește în Nilă și în znelă
 lakșri și pîrpi din Egiptă, care sîntă în komzî—
 kajione kă Nilă. Noantea se adăș în sșietăđi
 mară și se plămăș împreș în apă, dară zioa
 esă din apă, se kăkă pe malulă nisinosă inkă—
 zîndă—se la kăđșra soareșă arzătoră din klî—
 ma ačeastă și rămîne în astă poziționă ore
 întrei nemîșkată, pară e mortă. Apoi kindă
 kăđșra e prea mare, lăzăđi čine gșra des—
 kisă, care este așă de mare, în kîț pasărea če
 se nămește fășerăș (îînd—kă fășeră kind este
 să ploș), întpă în gșra krokodilulă, se plăm—
 bă p'ak'olo, ronîndă keară măștile care se ră—
 țăčeskă în ačeastă golăčione perikăloasă, și pa—
 șărea ačeastă nă păđește nimikă. Primăvara,
 femela krokodilulă năne 100 de oă de mă—
 rimeă znelă oă de rîskă, care sîntă îngronate în nisi—
 plăș arzătoră d'akolo ka să se kločeskă, însă ea
 rămîne lăngă dînsăle și le păzește de ori—če peri—
 kolă. Sint akolo văłșri și mai kă seamă znelă
 mamiferaș nămită Ichneumon, care este foarte la—
 kășă dăpă ačeste oă și măđinkă o mare măđime
 dintp'însăle. Dăp'o lăpă de zile, esă năi de
 krokodilă, care aș lăngimeă ka de 6 dolșri și
 îndată dăne emșea loră din oă, se đăkă la
 pîrpi, znde devîș prada nemăiloră mară. Kroko—
 dilulă dăpă če a kreskăș, se nătrește de karne
 de omă, de animale mamifere, de paseri și de
 neute. Modulă kă care ačestă animală vorăče
 (mînkăčiosă) prinde prada lă, este čelă zpă—
 toră: eă se askănde în apă, de znde skoate
 afară nămai vîřășă botășă să și așă așteantă

nînt kindǎ vine vr'ǎnǎ kîine, vr'o oae, ǎnǎ porcǎ, ǎnǎ calǎ saǎ vr'ǎnǎ boǎ ka sǎ bea apǎ, atǎnǎ e lǎ lǎ trape în apǎ ǎi lǎ mǎnǎnkǎ; atitǎ este de mare pǎtearea sa; kearǎ kindǎ ǎnǎ omǎ se skalǎdǎ în riǎ, krokodilǎlǎ este în stare a'ǎ trape la dînsǎ ǎi a'ǎ îneka; kǎĉi krokodilǎ are obiĉeiǎ kǎ, nǎ mǎnǎnkǎ prada sa vie, ĉi maî întiiǎ o trape ka s'o îneĉo de desǎvǎta apeî, ne ǎruǎ o faie kǎ dînciǎ sǎi ĉei tǎetori în maî mǎte vǎkǎĉi ǎi apoî o mǎnǎnkǎ. Kîiĉi oamenî aǎ fost

omoriĉi ǎi îngriĉi de aĉestǎ animalǎ pedstabilǎ maî kǎ seamǎ streini, kare nǎuǎiǎ ǎi vinǎ de se skalǎdǎ în riǎlǎ Nilǎ, îndatǎ se fakǎ nevǎzǎĉi: îi mǎnǎnkǎ krokodilǎ. De aĉeea Eĉiptenii se fereskǎ ǎi nǎ se skalǎdǎ vara în Nilǎ, kǎĉi nǎmaî în zimele ĉele kǎldǎroase, aĉestǎ animalǎ este foarte perikǎlosǎ, ne kindǎ iar na nǎ e min-kǎĉiosǎ. Darǎ ori kindǎ, dǎpǎ minkare se face leneshǎ ǎi pierde din aĉerimea sa, darǎ ǎi atǎnǎ e perikǎlosǎ, ka sǎ se anronie ĉine-va

Крокodилǎ din Nilǎ (*Crocodylus vulgaris*) ku Ichneumon ǎi în lǎpǎ kǎ Плевѣвѣ (*vulturǎ*).

de dînsǎlǎ ǎi sǎ'ǎlǎ ipiteze. Kindǎ e nekǎĉitǎ skoate ǎnǎ glasǎ adînkǎ ǎi tape. Kreshĉerea krokodilǎlǎ merĉe prea îneĉiǎ, abia dǎpǎ 60 saǎ 80 de anî a terminatǎ toatǎ kreshĉerea sa, de aĉeea ǎi lǎnǎpimea vieĉei sale e ĉeva estraordinariǎ, kǎĉi e lǎ trǎehte maî mǎlǎĉi sekolî! Eatǎ kǎ se adevereazǎ ǎi la krokodilǎ leĉea fizioloĉikǎ kare zĉe: kǎ kîĉ ǎnǎ animalǎ kreshĉe maî îneĉiǎ, kǎ atitǎ trǎehte maî mǎlǎĉi.

Oamenii ronĉi de ǎnǎ krokodilǎ potǎ skǎpa de dînsǎlǎ kindǎ fǎrǎ nǎ în linie dreantǎ, ĉi în

ĉirĉarǎ (astfel), kǎĉi atǎnǎ krokodilǎlǎ, kǎrǎ e greǎ d'a ǎmbla ne ǎskatǎ, nǎ poate sǎi ǎrmeze. În ĉeperalǎ krokodilǎlǎ fîndǎ ne ǎskatǎ, e mǎlǎĉi maî nǎĉinǎ perikǎlosǎ ǎi maî nǎĉinǎ dînsǎlǎ la vr'ǎnǎ atakǎ de kîĉ kindǎ este în apǎ. Dar în toĉ timnǎlǎ trǎehte sǎ se fereaskǎ ĉine-va a nǎ se prea anronia de koada lǎĉi, kǎĉi are o pǎtepe atitǎ de mare în aĉestǎ organǎ, în kîĉ poate sǎ omoare ǎnǎ omǎ nǎmaî prin lovĉĉra ei.

Kindă oamenii vorbă s'omare ză k'okodilă, at'nci op' k'ă lă im'z'kă k' gloange, op' k'ă asv'rlă lanchea pe d'nsălă m' lă p'tr'ndă; insz e pară ka ză gloandă, s' omare ză k'okodilă la int'ia oarb, k'ă p'lea lă e foarte tare, intokma' ka o pavz'z. Karnea m' gr'simea lă s'ntă stimat' ka artikole de m'ncare la ză p'ncă; dară prin niște gland'le (g'nci) che are, prod'ce o materie grasă, care are o odoare de moskă m' care este înt'rez'ngat' ka pomada de p'rb. Eđinteni' antič' m' k' seamă lok'itorii din orăș' Teba, de l'ng' lak'ălă Moeris, veneră k'okodilă din Nilă, prek'z m' alte d'oe snege de k'okodilă che esistă m' ak'z m' in alte r'z'ri din Eđintă; d'ne moartea loră, le ađ in b'z'z'mit kor'p'z'ile m' le ađ p'z'ă in monz'mente s'z'terane l'ng' kadavrele peđiloră loră. In orăș' Arsinoe, preođii Eđintilor antič', d'ineađ in'r'z'ă deosebit' templă, ză k'okodilă domesticită pe care 'ă p'treađ, lă in'rižea m' lă in'p'odoeađ k' fel'rimi de ornamente m' de v'z'terii (sk'le).

Acheast' venerađ'ne idolatră, se esp'ikă prin čirkonstanca k', k'okodilă m'z'inkă o m'z'ime de reptilă (z'g'z'ni) foarte v'z't'm'zoare om'z'ă in klimele calde. Așa dară vedemă k' om'z'ă e in stare a venera keară pe inemik'ălă ză, n'z'mă kindă m'ie k' m' ačestă inemik' este o fiinč' b'z'z' in l'z'mea ačesta la čeva? Afară de n'z'mitele snege de Crocodile care se află in r'z'ălă Nilă, este m' ză ală felă de k'okodilă, k' botă ask'z'ită, care che se n'z'meste

Gavial eă tr'z'mte in r'z'ălă Ganč in India, este m' eă foarte perik'losă. In Amerika meridională, se gr'semte iară m' ză felă de k'okodilă k' n'z'mirea de Kaïmannă care este snăima In-dieniloră.

Toate ačeste trei snege de k'okodilă esistă ak'z m' pe n'z'mintă, dară in epoka anted'z'biană, esista o sneč' de k'okodilă, care ak'z m' n'z'mă esistă. Ačeastă sneč' k' n'z'mirea de Iguanodon aă k'z'ri sk'el'ă se gr'semte m' ak'z m' in'ronat in s'nc'ă p'z'mint'ălă, aveă m'z'imea est'z'ordinară de 60 p'nc' la 70 de p'čoare, adekă m'z'imea zăi balene m' prin z'mare sem'na k' čel m' mare animală care esistă ak'z m' in l'z'me. Să m' imăz'ine čine-va ak'z m' vorăčitateă zăi k'okodilă de m'z'imea zăi balene! Oare ideea ačesta in sine n' e in'z'ozitoare? Kite animale anted'z'biane n'ă in'pată in stomak'ălă ačestăi monst'z' s'nc'eposă! Dară ară fi ak'z m' ză ase-menea animală poate k' esistenca ak'z'ală a p'z'nc'ăi animală era amer'ngată. Dară m' in ačeastă čirkonstanč' se ver'ikă p'z'z'la k'z'nosk'ă, adekă k' toate animalele anted'z'biane erađ m'z'ălă m' mară de kită čele che esistă ak'z m': boz' anted'z'biană era m'z'ălă m' mare de kită boz' ak'z'ală, apoi m' k'okodilă anted'z'biană sađ Iguanodon era de d'oe op' m' mare de kită čelă de ak'z m'. Așa vedemă k', Nat'z'ra in kreăđ'z'ni'le sa'e post'z'ioare, a prod'z'ă fiinče animale m' p'z'fekte, m' fr'z'moase dar m' m'č'ă. Ideea fr'z'm'z'eđei a tr'z'mfat asz'pra ide'i m'z'ime'i!

Фокал централ in s'nc'ă p'z'mint'ălă.

Artikolă 2-lea. Волканii, (z'mare).

Bez'z'ălă este ză volkană periodikă adik': n'z' ar'z'kă lavă m' alte materii volkanice totă meređ ka Etna, č' n'z'mă din tim'ă in tim'ă, este s'z'z'ă la niște asemenea er'z'z'ni. Čea d'int'ii er'z'z'inea sa, in tim'z'z'ile istorice a fostă čea n'z'mă m' s'z'ă la ană 79 d'z'p' Xristosă. Nat'z'ralistă Plinius I. desk'rie ačeastă katastrofă pe care a v'z'z't' o k' okii ză; afară de p'z'de-rea totală a n'z'mitelor trei orăș'e, ačeastă er'z'z-

z'ine a f'z'k'tă m' alte v'z't'm'z'ri. D'z'p' ačeastă er'z'z'ine s'nt' v'z'z'ite ačea din ană 452 m' m'z'le altele p'nc' la ačea din ană 1811 desk'risă de D. Aleksandră de H'z'm'oldă. Eată k'z m' desk'rie ačestă čelez'z' nat'z'ralistă fenomenă ačesta: N'am p'z'tere, z'ice eă, s'z' desk'riš' sn'ektarolă grandiosă kindă v'p'f'ă m'z'telă Bez'z'ă se ak'opere k' o kor'oa' de fokă, tr'im'z'indă flak'z'ri in'z'ozitoare p'nc' la volta Čerz'ălă, care se p'z-

frînă în marea ce scaldă poalele sale și acesă reflexă îndoit de lumină, prodăce noantea în orășul Neapolă și efektă mașică; паркъ totă orizontă este învelit într'ună vălă de focă. Nă nămaî pentră simțșă vederei, dar și pentră алă ахзлăи ачест феноменă este кăвиршиторă; кăчї импрезпă кă факърїе, есă din interioră мăntелăи niște sromote îngrozitoare. Săte de батерїи de тăхрїи слобозите toate d'odată, абеа ажнрă ла пăтереа ачесторă звїкнїтрї сьтеране, че се асăдă kind се инїмплă о асемenea ерпцїне mare a волканлăи. Дар, зрмеазъ Humbold, ка și ефектă алă ачестеї ешїрї de факърїи și батерїи infokate este кă, Bezăvălă în timpă ерпцїнеї, атраце кăтре дїнсăл змецеала аерлăи, de ачееа neste Bezăvălă апрїнсă, се афлă tot de зна ка о короанă de псорї. Ачешї псорї негрї, скотă d'odată флăчере și тănete, în кїтă este și че foapte сьэлїмă а азїи чїне-ва ачест duo кїнтатă de черă și de пэмїнтă; адекъ: fie капе sromot și свїкнїтрă сьтеранă în interioră волканлăи, sїnt зрмате d'ună трăснетă în псорї че се афлă сьсă în аерă neste волканă, паркъ черлăи și пэмїнтлăи 'ші реснăндă знăл алтїа мїрїндă—се de ачестă спекаколă сьэлїмă. Дар tot d'odată кă тănete și флăчере, каде și о плоае mare din псорї d'асăпра Bezăvălăи, în кїтă не пегециї лăи кьрăгă рїсрї de апъ: ачеаста а фькăт не зпїи сь'шї їмаїне, кă ла ерпцїнеа Bezăvălăи есе și апъ дїнтр'їнсăлă чееа че нă е адеврăт, чї кă ерпцїнеа лăи атраце нăмаї плоаїа дїн псорїи че sїnt не дїнсăлă.

Neste кїте-ва зїе, зїче Humbold, дăне че фьрїа ерпцїнеї s'а мїкшорат мьлă, ам кăтезат și м'амă апронїат de марїнеа кратерлăи зї-мндă—мă în interioră лăи. Дăмнезехле, че спектаколă! Їмаїнаїнеа чееа маї вїе, вьзїнд Inferнăлă în тоатă їнфьрїнцала лăи, нă поате абеа о idee кьратă de мьрїмеа реалă а ачестăи спектаколă grandiosă. Făндăл кратерлăи, d'о мьрїме епортă și prezentată сьв о formă рьтăндă, ера аконерїтă de пензмероасе факърїи капе се сьїаș dїн făндăл кратерлăи în săte și мїї de локрї; iar în мїжлокăлă ачестăи казанă đїrantїкă, фьр-беа о матерїе неарпă și флăдă, капе се зїче, їнокмаї ка сьзна їнферналă а вьржїтоарелор че о prezentă Setaneї. Прїнцлăи Inferнăлăи.

Amă аутентатă în Neapolе кїт-ва timpă nїnz kind s'а stїnsă toate зрмеле ерпцїнеї Bezăvălăи, атăнчї амă кăтезат și амă їнтрат în пьзнтрăлă кратерлăи. Totă кратерлă се їнфьдїша ка знă казанă, сăș маї вїне ка знă пахарă de шампанїе. Пегециї сьї ераș негрї пїрлїцї, дар în făндăл лăи амă вьзът о газрă dїн капе їшеа фокă, și niște факърїи вїнете їнокмаї ка kind ардемă пьчїоасă. Прїнтр'ачесте гьзрї infokate s'а менцїнстă комьнїкацїнеа їнтрe батра dїн sїнăл пэмїнтлăи și їнтрe кратерлă волканлăи; ачестеа севьă дрентă сїгьранцă în контра кь-тремьрїлор, кьчї атăнпїндă ачесте комьнїкацїнї, газеле сьтеране апрїнсе неавїндă не знде сь есе, ар тревьї ка сь продăкк кьтрэмьре, дăпă кьм s'а вьзът ла шїрьрї de волканї їнтрe мьндї Кордїлерї dїн Амерїка.

Neste кїцї-ва ані de мїнїте, зїче Humbold, iarș шї амă визїтатă кратерă bezăvălăи și амă гьсїтă пегециї лăи interiorї аконерїцї кă пензмероасе флорї d'о фьрмьседе адмїрабїлă, не kind партеа естерїорă а Bezăvălăи ера аконерїтă кă вїї капе крескă аколо și даș знă вїнă челебрă, кьноскăт сьв ньмїреа de lacryma christi. Че контрастă! Астьзї în interiorăлă кратерлăи este ка о гьдїнă фьрмоасă, дар мїїне поате iar ва devenї о батрă їнферналă, пьтрэнсă de факърїи сьтеране și de рїсрї de лавă фьрвїнте капе, знде атїнрă, ардă și нїмїческă нă нăмаї toate ачесте гьдїнїи шї вїї, дар сате шї ораше дăпă їмпрежрă шї тоатă вегетацинеа пэмїнтлăи, skimbїндă дара чееа маї їнфлорїтă їнтр'о deseptă de moarte.— Вої флорїлор, м'амă гїндїт, їнфлорїцї кă вькьрїе шї фьрă грїже ла гьра ачестăи монстрă капе мїїне вь ва їнрїцї! Аша este în лъме, вїага шї моартеа се їнїлнескă адезе орї. Мьлцї dїн ної се афлă не марїнеа знăї пегециї шї пьшїтă, ва їнкă се вькьрă de вїага шї есїстїнга лорă, капе neste пьдїне мїнсте о vor перде. Астелă а їнконцїсрат Проведїнга вїага noastră кă ип вьлă мїстерїосă; вїїторă не este кă totă некьноскăтă. Аста este знă mare benefїцїș pentрă омă! Ънă омă превьзїндă soapta лăи, арă fi о fїїнцă пьдїнă фьрїчїтă!

Dїн челе еспьсе nїnz акьм ам вьзът кă, есїстă не сьнп्राфьга пэмїнтлăи niște локрїи капе sїнтă їнтр'о комьнїкацїне кă interiorăлă пэмїнтлăи, пїрїн капе есе фокă шї аате матерїи infokate шї

lăside, și că aceste locuri se numesc vulcani. Între acestea vulcani, și în trecut totuși mereu și se numesc vulcani activi (s. e. Etna și Stromboli, în Sicilia și Hecla în insula Islanda); alți vulcani sînt activi numai din intervale în intervale și se numesc vulcani periodici (s. e. Bezzăv); iar alții aș cărat o dată și pe urmă s'aș stinsă aș trecut mi de ani de kind sînt stinși mi d'a țări n'aș mai cărat nici o dată; acestea vulcani se numesc vulcanii stinși. Sîntă acum o mîndime de țări, unde se răscesc țrme de vulcani stinși, înkă din nainte timpurilor istorice, ba înkă sîntă în Europa țări întregi, compuse numai de produsele vulcanilor, ce aș existată acolo de mi mi de ani, de atunci n'aș mai cărat. S. e. în țara Francei, în ținutul numit Puy de Dôm, în Germania în totuși ținutul Rinului, numit Siebengebirg; mai toate Boemia, Ungaria și mai că seamă Transilvania, sîntă țări unde mai nainte că mi de ani, erau vulcani foarte activi care s'aș stinsă înkă nainte înveștății timpurilor istorice; căci nici o istorie nu vorbește de vulcanii Francei să ai Germania; că toate acestea în loca lor aș rămasă țrme netărgsite care provă prezenta lor în timpurile de atunci. Sîntă înkă înkă în țările noastre, ce se află între Tîrgul Jîlului și Brașov, este asemenea un vulcan stinsă de multe secole.

Vulcanii activi și periodici, se află acum înkă la 500 peste totuși pămîntului.

Numărul antică cunoșteaș vulcanii numai după forma lor de mîndi izolați; acum însă geografii cunoscă șiruri imense de mîndi înalți, care mai toți sînt vulcani. S. e. între mîndi Himalaia în țara Asiei, se află șiruri de mîndi vulcanici, dar mai că seamă în America răsărită un mare șir de mîndi numit Andes s'aș Cordilières care strebată toată America de la Sudă către Nord, și în aceste șiruri de mîndi, cea mai mare parte sînt vulcani. Această circulație provă că, America este întredăvără continentului cel mai nou care a existat din mîndele Naturii, de aceea comunicașnea lor că foculă țarașă aș pămîntului, nu s'a întregit înkă înkă acum. Eată probată că, America nu numai că s'a descompusă mai țrziș de

kind cele-lalte țrziș ale pămîntului, ci s'a și formată mai țrziș.—

Produsele vulcanice adică, materiile emise din craterul vulcanului prin erupție, sîntă cele următoare:

Lava, care este compusă de felurimi de minerale, însă toate lăside și fierbinți; fierbindeala acestei lave este alită de mare, în kind pe ori ce corpă care-lă atinge, lă arde că totuși, careș arborii verzi; această lavă kind se răchete, formează și corpă negră și foarte solidă, care e întregită în Italia dreptă scălă; însă se deosebeste dăoe strate în lavă; cea superioară care se răchete mai kăndă este sponcioasă, pe kind cea inferioară care se răchete peste mîndi ani, devine atunci compactă și solidă. Din timpuri care trece înkă kind lava se răchete, poate să aibă ține-va o idee de căldură ei cea peste măsură. Așa știmă că la țrme erupții ale Bezzăvului ș'ale Etnei, lava inferioară a ardată și peste 50 de ani, și gradă însemnată de căldură! Dară la vulcanii din insula Tenerifa, (Pic de Tenerifa) s'a observat oarecare căldură și la lava care de 400 de ani, emise din țara craterului!

Kind lava e cărgătoare este foarte periculoasă pentru țara care înkăioară vulcanul. S. e. nainte ținți-șure-țere ani, șiș piș de lavă cărgătoare emind din vulcanul Etna a devastat o mîndime de țate și careș oșraș Catane, unde a omorât șate de oameni și de animale domestice, dărmind case și grădini, întregăș căvină a pustiită o țară foarte înflorită, la o întindepe mare împrețiturăș vulcanului. Această katastrofă care s'a întimplată în țrme noastre, este descriș de mai mîndi savanți care aș observat o de aproape. Ei zică, piș lăveș cărgătoare se vede țioa de departe ca șiș piș negră, mărindă k'o mare penețioșne; ori ce fiindă vie care se află în cășșă lă, este perdută. Acestă piș infernală, nu face nici șiș șmotă în cășșă, de aceea este și mai periculoasă, căci kind odată a șrpinșă pe ține-va, numai șcaș. După șșrafășă lăș nu ese nici șiș șșmă săș șșinteș de focă săș alte șșme, care arăș anșșă căldură lăș cea estărdinară; numai kind întănește pe vrășșă corpă inflamabilă, s. e. șiș arboră săș o kasă, se apîndă

mi ardă къ о repezevişne аша де море ми к'о флакъре аша де вие în китѣ атъчѣ се кѣноаште кълдѣра теривилъ а ачестѣ рѣш естраординарѣ. Дарѣ поантеа, спектакъл лавеѣ кѣргѣтоаре есте маѣ grandiosѣ, къчѣ се инфъдѣшеазъ ка знѣ рѣш infokatѣ, ка знѣлѣ dintр'ачеле рѣспрѣфавѣлоасе але Митолоגיעѣ, каре копрѣндѣ флакърѣ în локѣ де апъ; toate сѣп्राфаѣа а лавеѣ кѣргѣтоаре есте атъчѣ înвелѣтъ интр'о лѣминъ помѣе ми интенсъ каре есте визивилъ ла о întindepe destѣлѣ де însemnatъ; апоѣ ла вале знде се pesnîndеште маѣ мѣлѣ, prezintъ поантеа ка о море infokatѣ. Че спектаколѣ grandiosѣ ми îngrozitorѣ tot d'о datъ!

În Italia fakѣ din лавъ felърѣми де обекте де арте, каре sîntѣ d'о колоаре nearгъ ми foarte тарѣ; în знеде локърѣ în Sicilia îнтре зѣинѣзѣлѣ лава дрентѣ калдарѣмѣ pentрѣ търѣмеа еѣ; însъ търѣмеа ачестеѣ лаве сѣ рапоартъ нѣмаѣ ла партеа са интерѣоартъ, пе kind сѣп्राфаѣа кѣргѣтоаре, кеарѣ kind се рѣчеште totѣ нѣ се întреште мѣлѣ чѣ формезъ знѣ felѣ де матерѣе пороашъ ми лесно desnartѣ.

Afarъ де лавъ маѣ есе din кратерѣа волканѣлѣ активѣ о матерѣе верде ми transparentъ, каре сеамѣнъ мѣлѣ къ вѣкѣтѣ d'о вѣтелкъ спартъ; ачеште матерѣе се нѣмеште obsidianѣ.

Ponчѣш (ponce), адекъ неатра пороашъ каре о întре зѣинѣзѣлѣ тѣмларѣи kind полесекѣ мобѣле, есте иар знѣ prodъктѣ волканѣкѣ.

Пе лингъ ачеште, маѣ есе din волканѣ ми о мѣлѣме де ченѣшъ каре devine кѣле о датъ foarte перѣкѣлоашъ pentрѣ царъ în мѣзлокѣ кърѣвѣа се афлѣ волканѣ, (прекъм амѣ вѣзѣт маѣ sѣсѣ къ, ачеште а fostѣ казѣа каре а дърѣматѣ тѣрѣ ораше антѣче: Herculanium, Pompeia ми Stabea); în анѣа 1812, волканѣа Sant-Vincent din инсѣлеле Antille, а арѣнкат ченѣшъ пѣнъ ла инсѣла Barbados, знде а întрешкат лѣмина зѣлеѣ, дарѣ în анѣа 1813, волканѣа Sumbava а арѣнкатѣ ченѣшъ пѣнъ ла о депъртаре де 290 миле географѣе!

Sîntѣ ми петре мѣчѣ нѣмѣте rapilli саѣ рѣzolane, че есѣ în кътѣми тарѣ din гѣра волканѣлѣ, ачеште петре fiind flъide (моѣ) kind есѣ din гѣра кратерѣлѣ, сѣ întрешкѣ сѣсѣ în аерѣ песте кратерѣ ми формезѣ ачеште че се нѣмеште бомбе волканѣе, каре опѣ къ кадѣ înapoѣ în гѣра кратерѣлѣ, опѣ къ sîntѣ арѣнкате афаръ din

волканѣ, ла локърѣле каре лѣш îнконѣорѣ ми prodъкѣ аколо море devastatiune întокмаѣ ка бомбеле де ресвѣлѣ.

Дакъ чѣне-ва воеште сѣ аѣбъ о idee де пѣтереа ачештор бомбе волканѣе, ми де тоатъ енерѣеа знѣѣ волканѣ, сѣ ште къ с'а калкълатѣ къ, пѣтереа ерѣтивѣ каре есте în stare а рѣдика матерѣеле волканѣе din fъндѣл мѣнтелѣ Etna пѣнъ ла о инфълѣме де 3300 пѣчоаре, есте екѣалъ къ о пѣтере d'о сѣтѣ де опѣ маѣ море, де китѣ а машинелорѣ де вапоаре челорѣ маѣ пѣтернѣе! Аша дарѣ бомбеле волканѣе лобескѣ къ о пѣтере мѣлѣ маѣ море де китѣ ачеле къ пѣлѣере.

Este о чѣрконстанѣтъ ремаркабилъ къ, пе kind волканѣи активѣ, în епока акѣвалъ а пѣминтѣлѣ ми postdѣрѣвианъ, (дѣне potonѣ), prodъкѣ лавъ, волканѣи каре ера активѣ în епочеле antedѣрѣвиане (înainte de potonѣ), н'а prodъсѣ нѣчѣ лавъ, нѣчѣ зна din челе-лалте prodъкте нѣмѣте маѣ sѣс, чѣ în локѣлѣ лорѣ, аѣ prodъсѣ dsoe prodъкте къноскъте сѣбъ нѣмѣреа де Basalt ми де Trachyt, каре нѣ се маѣ prodъкѣ în волканѣи d'акѣмѣ. Се vede къ, нѣмѣнтѣлѣ а пердѣтѣ факѣлатеа d'а prodъче din сѣнѣа лѣѣ Basalt ми Trachyt. Asta нѣ тѣрѣе сѣ пе адѣкъ мѣраре, къчѣ стѣдѣлѣ Геолоגיעѣ аратъ къ а fostѣ знѣ тѣмпѣш în каре нѣмѣнтѣа а prodъсѣ toate металеле че се афлѣ în сѣнѣа лѣѣ; дѣнъ че а тѣрѣкѣт ачеште епокъ металѣере а нѣмѣнтѣлѣ, елѣ н'а маѣ fostѣ în stare а prodъче метале. Аша дарѣ прекъм нѣмѣнтѣа а пердѣт акѣм факѣлатеа d'а prodъче аерѣ, арѣинтѣ ми челе-лалте метале, аша а пердѣт ми факѣлатеа d'а prodъче Basaltу ми Trachytу.

Kindѣ знѣ волканѣ есе în мѣзлокѣ очеапѣлѣѣ (волканѣ сѣбѣ-мѣрѣнѣ) атъчѣ с'арѣтѣ toate пречѣтитѣле феномене, афаръ нѣмаѣ де флакърѣ, каре нѣ есѣ пе сѣп्राфаѣа мѣрѣѣ. Дар афаръ де емѣпѣреа сѣсѣ пречѣтитеѣ инсѣле, Изѣла саѣ Ferdinandea în анѣа 1831, с'а întѣмлат în тѣмпѣрѣле исторѣе ми маѣ мѣлѣ ате ерѣнѣишнѣ сѣбѣ-мѣрѣнѣ кеарѣ ми формареа ерѣтивѣ а кратерѣлорѣ în мѣзлокѣ мѣрѣѣ.—

Геолоגיעѣ deosѣбескѣ акѣмѣ кратерѣи де рѣдикаре (cratères de soulèvement), де чеѣ де ерѣнѣишне, адекъ: kind пѣтереа рѣдикѣтоаре а газелорѣ сѣбѣтеране (despre каре vomѣ vorѣи în artѣколулѣ вѣиторѣ) есте foarte тарѣ, атъчѣ нѣ

nşmaî kь pidikъ zñş mşnte in forma konikъ, dar mi lşş pьtrşnde in vîrşş din kape ese lavъ mi flakъrî mi atşnçî esistъ zñş kraterş de ерşncişne, (cratere d'érupcio) ear kînd pştepa pidikъtoape a gazeopş svşterane nş e aша de mare, in kîţş sъ poatz pьtrşnde vîrşşl mşntelş pidikat mi st' lşş gъşreaskъ atşnçî pşmîne nşmaî mşntele pidikatş in forma konikъ kъ o apşşare ne vîrşşl lşş mi atşnçî se formeazъ zñş kraterş de pidikape. darş nş de ерşncişne; keapş la volkanşl Bezşvş, avemş zñş kraterş de pidikape (nşmit la Somma), kape inkonşcioapъ kraterşl de ерşncişne че s'a format in anşl 79 dşşpъ Xristş.

Între prodşktelё volkanîche tpeşşe sъ pomenimş mi materiёle gazoase saş abşroase. Aчeşte gaze sîntş komuşşe de vapori de anş ames- tekate kъ gaze de acidş şşlfosş, acidş karbo- nikş ш. ч. л; inşş gaze de acidî şşlfomî, sîntş чeşe maî dominante mi esş din volkanş inkъ mşlşş timşş dşşne че a inchetat aktivitatea sa ерşntivş. De асееа, asemenea volkanî ştinşî prodşktoпî de gaze şşlfoase, se nşmesкş *solfatape* kape devinş o boгъcie pentръ çapъ znde se aflş, fiind kъ se depşşş akolo kъţşçimî imense de şşlfş saş nşcioaş, zñş artikolş foarte tpeşşinçosş in timşşlş postръ, nş nşmaî pentръ iarşa de nşşkъ, çî pentръ felşrimî de indşşpîi kîmi- че, kape maî toate se şpmezş prin vitriolş saş acidş şşlfîkş, kape provine din şşlfş. Neapolё mi Sicilia, sîntş çpъrîle kape esпортş kъţşçimî imense de nşcioaş in toate Eşpona mi maî kъ seamъ in Anglia, pentръ preparacijnea vitriol- şşlş. Ba inkъ kъ kîçî-va anî 'nainte, kînd гъ- вернşl Neapolitanş, a vрştş a попpî esпортacij- nea nşcioaşei in Anglia, асееaş din şpмъ ера гата sъ deklape pesşelş гъвернşlş din Neapolё nşmaî din каşза асееаша. Богъçimё de depo- zite de nşcioaş in Neapolё mi Sicilia, provînşş din vşlkanî Bezşvş, Etna mi Stromboli, kape esistş akolo. Darş mi in nordşl Eşponeî, in inşşla Islanda, in асееaş inşşl akoperitş de volkanî aktivî mi infokacij, aflîndş-se inтp'o klî-

mъ глаçialъ, in асееaş inşşl, zîchem, se гъşesкş depozite mari de şşlfş. S'a гъkîţş kalçşle mi ş'a гъsitş kъ асееаше depozite, аş akolo o гро- şime de 30 de пîçoape, prin şpmare Islanda sîngъръ apş fi de ажъnsş a indешşla toatz lşmea kъ nşcioaş sekşlî inтpeî; inşş este akolo o mare inkonveniençş, fiindş-kъ svşpъtopî nş potş sъ şape adînkş, kъçî la oape-kape adînçime de nşçine пîçoape, nşcioaşa este аша de fepşinte in kîţş lşkrъtopîi nş potş sъ пşie пîçiopşl akolo ka sъ lşkreşe.

Darş in çnele lokşpî vaporiî асеша de avidî şşlfosş mi karbonîkş, kape esş din vol- kanîi aktivî mi ştinşî, devinş аша de tapî in kîţş vпplş aerşl çpъrî, dşşne impрежърлş volka- nşlş mi lşş otrёvesкş; kъçî пîçî omşlş пîçî алşş animalş nş poate. tрîi inтp'zñş aerş inkъrkatş kъ gaze de acide şşlfosş saş karbonîkş. S. E. in Iava, este zñş lokş nşmitş valea otrё- vitş saş valea de moapte, (Gueno-Uras); асее- ştş vale, este şpaîma lokşitorîlopş d'akolo; kъçî kîndş inтpъ çine-va inтp'insa, indatz kade mortş; de асеша пîçî omşlş, пîçî animalёle пîçî keapş nşşpîrîle din aerş nş se anponie la асешş lokş otrёvitş. Zñş voiaçopş modernş kape, de departe, s'a çîtatş la асешş lokş kşpîosş zîçe: valea асешаша este demapъ mi tпistş, пîçî o şp- mъ de viaçş nş se гъşешe impреçîşpъl eî; ea poate sъ аîçъ zñş diametръ de kîte-va şşte de metri mi nş e prea adînkъ; çîîndş-ne in пъ- çnтpъl eî amş vъzştş o mşlçime de oase de oameni, de kaî, de boî mi de пасepî, kape se aflş akolo pşşpîndite mi keapş алbite de vekîme. Amş vрştş sъ fakş o inçerkape, amş lşat kîşnele meş mi lşş amş apşnkatz in асеша vale; kîşnele, dşşne че a ажъnsş in fîndş, a гъkîţş kîte-va miş- kъpî konvşzîve kъ пîçioapеле mi neste dşoe, tpeî mînşte a fostş mortş; аша de tape este veni- natş асешаше vale! Eatş kъ aerşlş kape, in çe- nere, e prinçîпşlş vîeçei, devine kîte o datş rezidença морçei.

Komşnikacijne ştiinçifikъ Mikъ.

Istoria deskoperipeî diamantilorş de Brasilia.

Diamantşl, асешаше pentръ аша de lşçitoape kînd este çîatş mi poleitş, in ştarea natşралъ nefîndş çîatş, nş şpъrş- çешte пîçî de kşmş d'асеша tpeşşe a avea çine-va okîi еşepşaçî şure a nştea deosebi diamantş d'alte петре ordînape; de асеша mşlçî anî, mînerîi kape аş şpnatş dşşne азpş in орамşl Villo-de- Principe in Brasilia гъşîndş, akolo diamantî, îi аş şokotîş de

nîşte петре kristalîche ordînape mi le аş adşş kopîlop гъвернаторşlş de жкъpîe. Peste mşlçî anî, гъвернаторşl inтpokîndş-se in Eş- pona, mi adşkînd асеше петре kъ sine din inтîmplape çp çîşvaerпîşş din Amsterdam a kşnoskşat adevşpata lopş valoape ka diamantî, mi de atşnçî a inçenştş esпортacijnea de diamantî din Brasilia in Eşpona, kape a îmvogъçit Brasilia пîнъ акşmş kъ mîçioane.